

Εξάρτηση και ποινική δικαιοσύνη: Η αξιολόγηση της έκθεσης πραγματογνωμοσύνης σχετικά με την εξάρτηση του κατηγορουμένου στην ποινική δίκη*

ΜΕΡΟΣ Α΄: Αποτελέσματα έρευνας στο Πενταμελές Εφετείο Θεσσαλονίκης κατά το έτος 2008

ΚΩΣΤΑ ΚΟΣΜΑΤΟΥ, Λέκτορα Νομικής Σχολής ΔΠΘ

ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΑΤΟΥ, Ph.D. Κοινωνιολόγου Εγκληματολόγου, Υπεύθυνου Τομέα Έρευνας ΚΕΘΕΑ

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζονται τα βασικότερα πορίσματα της έρευνας που διεξήγαγαν ο Τομέας Ποινικών και Εγκληματολογικών Επιστημών της Νομικής Σχολής του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης και το Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων σχετικά με την επίδραση της εξάρτησης του κατηγορουμένου από ναρκωτικές ουσίες στην ποινική δίκη.

This paper come forward the findings of the research of the Department of Criminal Justice Sciences, Faculty of Law, Democritus University of Thrace and Therapy Centre for Drug-dependent Individuals about addicted individuals in drug-related legislation.

I. Η ανάγκη που καλύπτει η παρούσα έρευνα - Μεθοδολογία

A. Εισαγωγή

Στη νομοθεσία περί ναρκωτικών¹ οι διακρίσεις των εγκλημάτων που τιμωρούνται, τυποποιούνται με βάση πρώτον, το στοιχείο της αποκλειστικής χρήσης² ή της περαιτέρω διακίνησης της ναρκωτικής ουσίας³ και δεύτερον, το στοιχείο της εξάρτησης του κατηγορουμένου⁴. Η παραπάνω τυποποίηση διαφοροποιεί την ποινική αντιμετώπιση του κατηγορουμένου και διαμορφώνει κατ'αντιστοιχία το πλαίσιο ποινών.

Είναι αυτονόητο ότι η διαφοροποίηση στην ποινική μεταχείριση του κατηγορουμένου, που αναγνωρίζεται ή όχι από το δικαστήριο ως εξαρτημένος, είναι ιδιαίτερα σημαντική: οι ίδιες κακουρηματικές πράξεις διακίνησης για τον μη εξαρτημένο δράστη απειλούνται με πλαίσιο ποινής κάθειρξης τουλάχιστον δέκα (10) ετών έως και ισόβια κάθειρξη⁵, ενώ για τον εξαρτημένο δράστη απειλούνται με πλαίσιο ποινής είτε φυλάκισης έως πέντε έτη είτε κάθειρξης με ανώτατο όριο δέκα ή είκοσι έτη⁶. Είναι ενδεικτικό ότι η κατοχή μιας ποσότητας ναρκωτικών μπορεί να διαλάβει κατηγορίες που επιτρέπουν στη δικαιοδοτική κρίση εύρος διακύμανσης από την ατιμωρησία του κατηγορουμένου (π.χ. κρίση ότι πρόκειται για κατηγορούμενο εξαρτημένο και ότι η ποσότητα που κατέχει εξυπηρετεί αποκλειστικά δικές του ανάγκες⁷), μέχρι την επιβολή ισόβιας κάθειρξης (π.χ. κρίση ότι πρόκειται για κατηγορούμενο μη εξαρτημένο υπότροπο ή που δρα κατ'επάγγελμα και σκοπός περαιτέρω διακίνησης της κατεχόμενης ποσότητας⁸).

Ο ουσιαστικός ρόλος που διαδραματίζει το στοιχείο της εξάρτησης του κατηγορουμένου, κατά τα παραπάνω είναι εμφανής. Βασικό αποδεικτικό στοιχείο για την κατάφαση ή μη της εξάρτησης του κατηγορουμένου αποτελεί η έκθεση πραγματογνωμοσύνης, η οποία θα πρέπει να περιέχει όλα τα στοιχεία που απαιτεί η υπ' αριθμ. Α2 Β/3892/1987 απόφαση του Υπουργού Υγείας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων⁹. Η εν λόγω Υπουργική Απόφαση,

* Εμπειρική έρευνα σε αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων για εγκλήματα του νόμου περί ναρκωτικών που υλοποιεί ο Τομέας Ποινικών και Εγκληματολογικών Επιστημών Νομικής Σχολής Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης & το Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕΘΕΑ).

1. Ανάλυση των διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά (Ν 3459/2006), βλ. σε Ν. Παρασκευόπουλου/Κ. Κοσμάτου, Ναρκωτικά - Κατ' άρθρο ερμηνεία των ποινικών και δικονομικών διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά, Β' έκδοση, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2006, Σ. Παύλου, Ναρκωτικά - Δογματικά και ερμηνευτικά προβλήματα των ποινικών διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά, 3η έκδοση, Π.Ν. Σάκκουλας Αθήνα 2008, Ν. Παρασκευόπουλο/Κ. Κοσμάτο, Ναρκωτικά - Συμπλήρωμα. Σύμφωνα με τις πρόσφατες τροποποιήσεις του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά (Ν 3459/2006) με το Ν 3727/2008 και το Ν 3772/2009», Σάκκουλας Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2009, Λ. Κοτσαλή/Μ. Μαργαρίτη/Ι. Φαρσεδάκη, Ναρκωτικά, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν 3459/2006, Νομική Βιβλιοθήκη, 2η έκδοση, Αθήνα 2010.
2. Βλ. το άρθρο 29 παρ. 1 του Ν 3459/2006.
3. Βλ. τα άρθρα 20, 21 και 23 του Ν 3459/2006.
4. Βλ. τα άρθρα 30 και 31 του Ν 3459/2006.

5. Πρόκειται για τις επιβαρυντικές περιστάσεις των άρθρων 23 και 23Α του Ν 3459/2006.

6. Βλ. το άρθρο 30 παρ. 4 περ. Β' και περ. γ' του Ν 3459/2006.

7. Βλ. τα άρθρα 29 παρ. 1 και 30 παρ. 4 α' του Ν 3459/2006.

8. Βλ. τα άρθρα 23 και 23Α του Ν 3459/2006.

9. Όπως αυτή έχει κωδικοποιηθεί στα άρθρα 6, 7 και 8 του ΠΔ 148/2007 (ΦΕΚ Α' 191/10.8.2007) «Κωδικοποίηση των διατάξεων κανονιστικών διαταγμάτων και κανονιστικών υπουργικών αποφάσεων της εθνικής νομοθεσίας για τα ναρκωτικά».

όπως ρητά αναφέρεται στο άρθρο 2, παραθέτει εννέα κριτήρια από τα οποία αρκεί να πληρούνται τα τρία ώστε ο εξεταζόμενος-κατηγορούμενος να χαρακτηριστεί εξαρτημένος από ναρκωτικές ουσίες. Περαιτέρω, η έκθεση πραγματογνωμοσύνης –στις περιπτώσεις όπου αποφαίνεται ότι ο κατηγορούμενος είναι εξαρτημένος– θα πρέπει να αναφέρει το είδος της εξάρτησης (σωματική ή ψυχική) κι αν είναι δυνατόν το βαθμό της, το συνήθως χρησιμοποιούμενο ναρκωτικό (εξαρτησιογόνο), την ημερήσια δόση, την κατάλληλη θεραπευτική αγωγή¹⁰.

Είναι προφανές ότι η ιατροδικαστική έκθεση/πραγματογνωμοσύνη δεν είναι δεσμευτική για το δικαστήριο κατά τη ρητή πρόβλεψη του νόμου¹¹, παρόλο που η χρησιμότητά της ως αυτοτελούς αποδεικτικού μέσου είναι αναμφισβήτητη, στο βαθμό όπου η κρίση περί της εξάρτησης του κατηγορουμένου στηρίζεται και σε στοιχεία που άπτονται της ιατρικής επιστήμης. Ωστόσο η μέχρι σήμερα εμπειρία δίνει την αίσθηση του προβληματισμού σε όλα τα επίπεδα: α) οι προβλέψεις της παρ. 3 του άρθρου 30 για λήψη βιολογικού υλικού και εργαστηριακών εξετάσεων (τα οποία άλλωστε καταφάσκουν ή όχι την πρόσφατη χρήση και όχι την εξάρτηση) δεν εφαρμόζονται καθολικά στην πράξη, δεδομένης της υπολειπομένης –λόγω οικονομικών προβλημάτων– των εργαστηρίων ιατροδικαστικής στη χώρα μας, β) ο προβλεπόμενος από το άρθρο 1 περ. Β' της Α2 Β/3892/1987 απόφασης του Υπουργού Υγείας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων «κλινικός έλεγχος»¹², ο οποίος μπορεί να οδηγήσει σε ασφαλή κρίση για την εξάρτηση, είναι ουσιαστικά ανύπαρκτος. Είναι εμφανές ότι χωρίς τα παραπάνω στοιχεία η ιατροδικαστική έκθεση/πραγματογνωμοσύνη είναι τουλάχιστον ατελής, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται η ορθή απονομή της δικαιοσύνης.

Β. Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η καταγραφή και αξιολόγηση των ζητημάτων που άπτονται της αναγνώρισης ή μη της ιδιότητας του κατηγορουμένου ως εξαρτημένου –κατά τις διατάξεις των άρθρων 30 και 31 του Ν 3459/2006– από τα δικαστήρια της ουσίας. Οι τελευταίες εξαγγελίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης¹³ και η σύσταση Ειδικής Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής για την αναμόρφωση των διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά¹⁴,

10. Βλ. το άρθρο 30 παρ. 3 του Ν 3459/2006.

11. Σύμφωνα με το άρθρο 30 παρ. 2 εδ. α' του Ν 3459/2006, αλλά και σύμφωνα με την αρχή της ηθικής απόδειξης κατ' άρθρο 177 ΚΠΔ.

12. «Άρθρο 1. Έλεγχος της χρήσης ναρκωτικών ουσιών ... β) Κλινικός έλεγχος. Ο εξεταζόμενος εισάγεται άμεσα για κλινική παρακολούθηση σε Δημόσιο Νοσηλευτικό ίδρυμα ή ειδικό Σωφρονιστικό κατάστημα για πέντε (5) τουλάχιστον ημέρες. Κατά τη διάρκεια του κλινικού ελέγχου πραγματοποιείται συμπληρωματικά και πλήρης σωματικός έλεγχος για την ανακάλυψη συνοδών στοιχείων, όπως ουλές από νύξεις των φλεβών. Τα συμπτώματα του σωματικού στερητικού συνδρόμου αντιμετωπίζονται όπως η σχετική απόφαση του Υπουργείου Υγείας Πρόνοιας και Κοιν. Ασφαλίσεων ορίζει. Σε κάθε περίπτωση και ιδιαίτερα σε περίπτωση έλλειψης συμπτωμάτων αποστέρησης η διάγνωση συμπληρώνεται με τη λήψη πλήρους ιστορικού».

13. <http://www.ministryofjustice.gr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=1233> <http://www.ministryofjustice.gr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=1213>

14. Σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 27788/2010 Απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΦΕΚ Β' 96/2010).

προσδίδουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον στα πορίσματα της έρευνας αυτής, καθώς με τον τρόπο αυτό είναι δυνατόν να παρασχεθεί σημαντική βοήθεια για την επίλυση των προβλημάτων που αναδεικνύει η δικαστηριακή πρακτική.

Γ. Υπόθεση έρευνας

Η βασική ερευνητική υπόθεση συγκροτείται στην παρατήρηση ότι πολύ συχνά οι εξαρτημένοι χρήστες που εκτίθενται στην ποινική δικαιοσύνη δεν αντιμετωπίζονται με την ιδιότητα του εξαρτημένου¹⁵. Αυτό συμβαίνει, είτε επειδή η διαδικασία διάγνωσης, είτε το πόρισμα της πραγματογνωμοσύνης –ακόμα και όταν παραγγέλλεται επίσημα στις ιατροδικαστικές υπηρεσίες– δεν πληρούν τις προϋποθέσεις του νόμου με αποτέλεσμα να είναι ελλιπή, ασαφή και αδόκιμα και ως εκ τούτου δεν παρέχουν ικανά στοιχεία που μπορούν να οδηγήσουν τη δικαστική κρίση σε ασφαλές και ορθό συμπέρασμα.

Δ. Ερευνητικά ερωτήματα

Τα επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα συνδέονται με την αναζήτηση των παραμέτρων που διαμορφώνουν τη γενική κατάσταση της δικαστικής διαδικασίας ως προς το μέρος που αφορά στην πραγματογνωμοσύνη και αφορούν τα χαρακτηριστικά των κατηγορουμένων, τα είδη των εγκλημάτων, την έκβαση των υποθέσεων κ.λπ. Πιο συγκεκριμένα ερωτήματα, μεταξύ άλλων, στα οποία επιχειρείται μια όσο το δυνατό σαφέστερη προσέγγιση είναι:

- Ποια η συνολική ποινική μεταχείριση των κατηγορουμένων για πράξεις του νόμου περί ναρκωτικών;
- Υπάρχουν κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ των ατόμων που κατηγορούνται και για αδικήματα που συνδέονται με την παράνομη χρήση ψυχοδραστικών ουσιών;
- Ποια στοιχεία περιλαμβάνει η έκθεση πραγματογνωμοσύνης, ποια κριτήρια χρησιμοποιούνται και πώς τεκμηριώνονται για τη διάγνωση ή μη της εξάρτησης;
- Ποια είναι τα στοιχεία που λείπουν από εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης;
- Τι ρόλο διαδραματίζει η πραγματογνωμοσύνη στη δικαστική κρίση και κατά πόσο λαμβάνεται υπόψη από το δικαστήριο;
- Ποια στοιχεία περιλαμβάνει η αιτιολογία του δικαστηρίου σχετικά με την εξάρτηση του κατηγορουμένου;

Ε. Μέθοδος

Για τη διερεύνηση των προαναφερομένων πεδίων αναλύθηκαν τα στοιχεία των φάκελων υποθέσεων του Πενταμελούς Εφετείου Θεσσαλονίκης για το έτος 2008, ως μέρος της συνολικής έρευνας

15. Ενδεικτικά παραδείγματα που έχουν απασχολήσει και τη δημοσιότητα αποτελούν δικαστικές αποφάσεις που δεν αναγνωρίζουν την ιδιότητα του εξαρτημένου σε πρόσωπα τα οποία έχουν ολοκληρώσει με επιτυχία θεραπευτικά προγράμματα απεξάρτησης, για πράξεις που τέλεσαν πριν τη θεραπεία τους, βλ. σχετικές δημοσιεύσεις σε http://archive.enet.gr/online/online_text/c=112,dt=16.07.2005,id=4076224, <http://www.avgi.gr/ArticleActionshow.action?articleID=538622>, <http://www.epohi.gr/portal/koinonia/7879-2010-10-03-23-30-47>, <http://www.18ano.gr/news.aspx?nid=64&lang=GR>

και τα τρία Εφετεία που έχουν επιλεγεί (Πειραιά, Θεσσαλονίκης και Θράκης).

Η έρευνα θα επαναληφθεί για τις ποινικές αποφάσεις που θα αφορούν στην περίοδο μετά την εφαρμογή του νέου νομοθετικού πλαισίου που σχεδιάζεται περί το δεύτερο εξάμηνο του 2011, δεδομένου ότι η καταγραφή των αποφάσεων είναι συχνά χρονοβόρα.

Οι λεπτομέρειες των υποθέσεων μελετήθηκαν και καταγράφηκαν στη βάση κωδικοποίησης σε προμελετημένες πρότυπες φόρμες καταγραφής σε μορφή απογραφικού δελτίου με στόχο τη συστηματοποιημένη συλλογή των δεδομένων και την καταχώρησή τους για επεξεργασία σε ηλεκτρονικό υπολογιστή.

Για κάθε κατηγορούμενο είχε προβλεφθεί ειδικός μοναδικός κωδικός που επέτρεπε τη μοναδική καταγραφή για κάθε φάκελο ώστε να εξασφαλίζεται η ανωνυμία κατά τη διαδικασία μελέτης και καταγραφής.

ΣΤ. Δείγμα

Δείγμα για τη διερεύνηση των παραπάνω κατά την πρώτη φάση της έρευνας πεδίου αποτέλεσαν οι ποινικές αποφάσεις καθώς και στοιχεία της δικογραφίας (όπως η πρωτοβάθμια απόφαση, η ιατροδικαστική εξέταση/πραγματογνωμοσύνη κ.ά.) που εκδόθηκαν κατά το έτος 2008 από το Πενταμελές Εφετείο Θεσσαλονίκης και αφορούν στην εκδίκαση υποθέσεων σχετικά με το νόμο περί ναρκωτικών. Κατά τη δεύτερη φάση προβλέπεται επανάληψη του σχεδίου μετά από ένα διάστημα που θα εφαρμοσθεί το νέο νομοθετικό πλαίσιο.

Η επιλογή του συνολικού δείγματος μπορεί με ασφάλεια να θεωρηθεί αντιπροσωπευτική δεδομένου ότι με την ολοκλήρωση της έρευνας οι υποθέσεις των προεπιλεγμένων Εφετείων επιλαμβάνονται με το μεγαλύτερο αριθμό εκδίκασης υποθέσεων στη χώρα μετά από αυτά των Αθηνών. Το Τριμελές Εφετείο Α΄ Βαθμού Πειραιά έχει τον μεγαλύτερο αριθμό υποθέσεων υποδίκων κρατουμένων στις Δικαστικές Φυλακές Κορυδαλλού, ενώ το Τριμελές Εφετείο Α΄ Βαθμού Θεσσαλονίκης έχει τον μεγαλύτερο αριθμό υποθέσεων υποδίκων κρατουμένων στις Δικαστικές Φυλακές Διαβατών Θεσσαλονίκης. Αναφορικά με το Εφετείο Θεσσαλονίκης (το οποίο αποτέλεσε και το πρώτο πεδίο διερεύνησης) θα πρέπει να σημειωθεί ότι έχουν διαπιστωθεί στην πράξη ζητήματα που άπτονται της διάγνωσης της εξάρτησης του κατηγορουμένου, ως απόρροια ανεπαρκούς υλικότεχνικής υποδομής του Εργαστηρίου Ιατροδικαστικής του ΑΠΘ. Ως εκ τούτου εξασφαλίζεται μια, ως προς το σημείο της μεταπαρακολούθησης, ικανή διαδικασία συνολικής επανεκτίμησης με ανεξάρτητη μεταβλητή την εφαρμογή του νέου νομοθετικού πλαισίου.

Ζ. Εργαλεία

Το βασικό εργαλείο συλλογής δεδομένων είναι το δομημένο απογραφικό δελτίο που μελετήθηκε ειδικά για τις ανάγκες του ερευνητικού σχεδίου.

Αποτελείται από τριάντα μεταβλητές, οι οποίες συμπληρώνονται με τιμές άλλοτε κλειστού τύπου με προεπιλεγμένες απαντήσεις και άλλοτε με αριθμητικές τιμές που κωδικοποιούν ποιοτικά δεδομένα.

Κατά την πρώτη πιλοτική φάση της έρευνας πεδίου αποφασίστηκε και η τελική κωδικοποίηση, όπως και οι ερωτήσεις που απαιτούν ανοικτού τύπου απάντηση.

Η. Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Για τη συλλογή των δεδομένων συμπληρώθηκε το απογραφικό δελτίο για κάθε κατηγορούμενο, συνεπώς ο αριθμός των απογραφικών δελτίων ήταν μεγαλύτερος του συνόλου των ερευνητέων αποφάσεων. Ερευνητική οντότητα στο παρόν σχέδιο αποτελεί ο κάθε κατηγορούμενος για πράξη του νόμου περί ναρκωτικών, υπό την έννοια ότι το βασικό ερευνητικό ερώτημα συνδέεται με την αξιολόγηση της έκθεσης πραγματογνωμοσύνης στη δικαστική διαδικασία. Η διασταύρωση των στοιχείων των υποθέσεων επέτρεψε τον εντοπισμό ατόμων που κατηγορήθηκαν και εμπλέκονται σε περισσότερες από μία υποθέσεις.

Τη συμπλήρωση των απογραφικών δελτίων πραγματοποίησαν εκπαιδευμένοι για την εν λόγω έρευνα δικηγόροι, μεταπτυχιακοί φοιτητές του Τομέα Ποινικών και Εγκληματολογικών Επιστημών¹⁶, οι οποίοι προμηθεύτηκαν την ειδική άδεια χρήσης του περιεχομένου των φακέλων από τους προϊσταμένους των Εφετείων.

Θ. Διαδικασία επεξεργασίας δεδομένων

Τη συλλογή των δεδομένων ακολούθησε η καταχώρηση και η επεξεργασία δεδομένων σύμφωνα με το σχέδιο ανάλυσης που επεξεργάστηκε στατιστικός ειδικευμένος στην ανάλυση δεδομένων¹⁷.

Για την καλύτερη κατανόηση και την αποφυγή διάχυσης της πληροφορίας και μετά την πρώτη ανάλυση των δεδομένων διαμορφώθηκαν πρώτες λειτουργικές κατηγοριοποιήσεις που προέκυψαν από τη στατική ανάλυση. Πιο συγκεκριμένα, για την κατασκευή της κατηγορικής μεταβλητής αναφορικά με την ποσότητα της ουσίας –ή του συνδυασμού των ουσιών– για την οποία κάποιο άτομο κατηγορήθηκε και ως προς το χαρακτηρισμό της ως «μικρή», «μεσαία» ή «μεγάλη» χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό κριτήριο των τεταρτημορίων. Έτσι, όταν η ποσότητα τοποθετείται στο πρώτο τεταρτημόριο (λιγότερα από 50 gr, από 20 δισκία ή από 24 δενδρύλλια) χαρακτηρίζεται ως «μικρή», όταν ανήκει στο δεύτερο και τρίτο τεταρτημόριο (λιγότερα από 1853 gr, 660 δισκία ή 277 δενδρύλλια και περισσότερα όμως από 50 gr, 20 δισκία ή 24 δενδρύλλια) χαρακτηρίζεται ως «μεσαία», ενώ όταν είναι ακόμα μεγαλύτερη, οπότε συναντάται στο τέταρτο τεταρτημόριο χαρακτηρίζεται ως «μεγάλη». Σε περίπτωση που ένα άτομο κατηγορείται για παραπάνω από μία ουσίες η συγκεκριμένη μεταβλητή υπολογίζεται με βάση το άθροισμα των επιμέρους ποσοτήτων. Το επιλεγμένο κριτήριο είναι καθαρά ενδεικτικό και χρησιμοποιήθηκε ως παραδοχή με στόχο να μειώσει την πολυπλοκότητα και το «θόρυβο» των δεδομένων κατά την πρώτη ανάλυση, ειδικότερα

16. Συγκεκριμένα οι: *Αικ. Κυριακίδου* (Δικηγόρος, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια ΑΠΘ), *Χρ. Λαμπάκης* (Δικηγόρος, ΜΔΕ ΑΠΘ, μέλος του Εργαστηρίου Εγκληματολογικών Επιστημών Νομικής ΔΠΘ) και *Γ. Σάρλης* (Δικηγόρος, Μεταπτυχιακός φοιτητής ΑΠΘ, μέλος του Εργαστηρίου Εγκληματολογικών Επιστημών Νομικής ΔΠΘ).

17. Η *Εριάννα Νταλιάνη*, MSc, Μαθηματικός-Στατιστικός, Υπεύθυνη Τμήματος Τεκμηρίωσης ΚΕΘΕΑ, ήταν υπεύθυνη για τη στατιστική ανάλυση.

μάλιστα επειδή δεν υπάρχει άλλος διαθέσιμος ορισμός. Επιπλέον, οι συγκεκριμένες ποσότητες ενδέχεται να διαφοροποιηθούν –σε κάποιο βαθμό τουλάχιστον– εφόσον προστεθούν και άλλες περιπτώσεις στο δείγμα.

II. Ερευνητικά ευρήματα

α) Γενικά στοιχεία - Δημογραφικά

Τα αποτελέσματα βασίζονται σε όλες¹⁸ τις σχετικές με εγκλήματα του νόμου περί ναρκωτικών αποφάσεις που εκδόθηκαν από το Πενταμελές Εφετείο Θεσσαλονίκης το έτος 2008 κι αφορούσαν 188 κατηγορούμενους. Σχετικά με τους 188 κατηγορουμένους του δείγματος παρατηρούμε ότι:

Οι 164 (ή ποσοστό 87%) αφορούσε άνδρες κατηγορουμένους και οι 23 (ή ποσοστό 12,2%) γυναίκες.

Η μεγάλη πλειονότητα των κατηγορουμένων (ή ποσοστό 88,3%) είχε ορίσει συνήγορο υπεράσπισης, ενώ για περίπου έναν στους δέκα (ποσοστό 8,8%) υπήρξε αυτεπάγγελτος διορισμός συνηγόρου.

Περισσότερο από το ένα τρίτο των κατηγορουμένων (ποσοστό 36,2%) ήταν αλλοδαποί με το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών (82,4%) να προέρχονται από τις όμορες χώρες της Βαλκανικής (υπερτετραπλάσιοι οι κατηγορούμενοι με Αλβανική υπηκοότητα των υπηκόων της Βουλγαρίας).

Σε 164 κατηγορουμένους (ποσοστό 87,2%) είχε επιβληθεί κατά την προδικασία προσωρινή κράτηση. Το μέτρο της προσωρινής κράτησης επιβάλλεται σε σημαντική στατιστικά μεγαλύτερη συχνότητα σε αλλοδαπούς από ό,τι σε Έλληνες κατηγορουμένους. Πιο συγκεκριμένα, στους Έλληνες επιβάλλεται προσωρινή κράτηση σε ποσοστό 81,5% ενώ στους αλλοδαπούς σε ποσοστό 97,1% ($\chi^2=9.35$, βε:1, $p=0.002$). Η επιβολή της προσωρινής κράτησης φαίνεται καθαρά ότι συσχετίζεται με βαρύτερες πρωτόδικες ποινές. Έτσι, το μέτρο προσωρινής κράτησης επιβάλλεται στο 93,9% σε όσους τελικά καταδικάστηκαν σε ποινές από 5-10 χρόνια πρωτόδικα, στο 97,2% από όσους καταδικάστηκαν σε 10-15 χρόνια, σε όλους όσοι καταδικάστηκαν για περισσότερα από 15 χρόνια αλλά όχι ισόβια και στο 90,9% όσων καταδικάστηκαν ισόβια. Πάντως παρατηρείται και η επιβολή προσωρινής κράτησης σε ποσοστό 70% και σε κατηγορουμένους όπου η πρωτόδικη ποινή που τους επιβλήθηκε κυμάνθηκε έως τα 5 έτη (βλ. τα στοιχεία του Πίνακα 1).

Πίνακας 1: Πρωτόδικη ποινή σε κατηγορίες και επιβολή προσωρινής κράτησης στην προδικασία

		Επιβολή προσωρινής κράτησης στην προδικασία			Total
		Όχι	Ναι		
Πρωτόδικη ποινή σε κατηγορίες	0-2	n	1	1	2
		%	,5%	,5%	1,1%
	2-5	n	16	37	53
		%	30,2%	69,8%	100,0%
	5-10	n	5	77	82
		%	6,1%	93,9%	100,0%
	10-15	n	1	35	36
		%	2,8%	97,2%	100,0%
	15+	n	0	4	4
		%	,0%	100,0%	100,0%
Ισόβια	n	1	10	11	
			9,1%	90,9%	100,0%
Σύνολο		n	24	164	188
		%	12,8%	87,2%	100,0%

Ένα σημαντικό θέμα στις υποθέσεις που αφορούν τον νόμο περί ναρκωτικών αποτελεί η πραγματογνωμοσύνη μέσω της οποίας ο κατηγορούμενος εμφανίζεται εξαρτημένος ή όχι. Το γεγονός ότι προβλέπεται ευεργετική μεταχείριση για όσους κατηγορούνται και κρίνονται εξαρτημένοι διαμορφώνει ένα πλαίσιο που χαρακτηρίζει το σύνολο της δικαστικής διαδικασίας από την προδικασία μέχρι και την τελική επιβολή της ποινής.

Στο πλαίσιο αυτό για 105 από τους κατηγορουμένους ή ποσοστό 57,7% βρέθηκε στις ερευνώμενες δικογραφίες ιατροδικαστική πραγματογνωμοσύνη σχετικά με το ερώτημα αν ο κατηγορούμενος είναι εξαρτημένος. Εξαρτημένοι από αυτούς κρίθηκαν στη βάση της πραγματογνωμοσύνης 34 (32,4%) και μη εξαρτημένοι 52 (49,5%). Ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι για 19 περιπτώσεις (18,1%) των περιπτώσεων που έχουν πραγματογνωμοσύνη η γνωμοδοτική έκθεση δεν παίρνει σαφή θέση, αναφέροντας τη διατύπωση «*δύναται να θεωρηθεί εξαρτημένος*» δημιουργώντας, όπως είναι φυσικό, αποδεικτικές δυσχέρειες στο δικαστήριο που αναμένει μια σαφή απάντηση.

Στον Πίνακα 2 παρουσιάζονται τα δεδομένα που συσχετίζουν το πόρισμα της πραγματογνωμοσύνης με την πρωτόδικη ποινή. Όπως φαίνεται η πραγματογνωμοσύνη φαίνεται να συνδέεται με χαμηλότερες πρωτόδικες ποινές, ενώ οι περιπτώσεις κατηγορουμένων που δεν διέθεταν πόρισμα πραγματογνωμοσύνης σε γενικές γραμμές καταδικάστηκαν σε βαρύτερες ποινές.

18. Δεν περιλαμβάνονται στο δείγμα οι αποφάσεις του Πενταμελούς Εφετείου Θεσσαλονίκης: α) που ανέβαλλαν την εκδίκαση της ουσίας της υπόθεσης, β) που απέρριψαν την έφεση του κατηγορουμένου ως ανυποστήρικτη, γ) που απέρριψαν την έφεση του κατηγορουμένου ως απαράδεκτη, δ) που σχημάτιζαν συνολική (συγχωνευτική) ποινή και ε) που έκριναν επί αιτήσεων των κατηγορουμένων για χορήγηση ανασταλτικού αποτελέσματος στην έφεση που είχαν ασκήσει.

Πίνακας 2: Πόρισμα πραγματογνωμοσύνης και πρωτόδικη ποινή σε κατηγορίες (νομικός ορισμός)

		Πρωτόδικη ποινή σε κατηγορίες (νομικός ορισμός)							Σύνολο
		0-2	2-5	5-10	10-15	15+	Ισόβια	Σύνολο	
Πόρισμα πραγματογνωμοσύνης	Εξαρτημένος- n	n	1	16	15	2	0	0	34
		%	2,9%	47,1%	44,1%	5,9%	,0%	,0%	100,0%
	Μη εξαρτημένος- n	n	0	12	23	15	0	2	52
		%	,0%	23,1%	44,2%	28,8%	,0%	3,8%	100,0%
	Δύνатаι να θεωρηθεί εξαρτημένος- n	n	1	7	10	1	0	0	19
		%	5,3%	36,8%	52,6%	5,3%	,0%	,0%	100,0%
	Δεν υπάρχει πραγματογνωμοσύνη	n	0	18	29	17	4	9	77
		%	,0%	23,4%	37,7%	22,1%	5,2%	11,7%	100,0%
Σύνολο		n	2	53	77	35	4	11	182
		%	1,1%	29,1%	42,3%	19,2%	2,2%	6,0%	100,0%

Επιπλέον, ο Πίνακας 3 παρουσιάζει ποιας μεταχείρισης έτυχε ο κατηγορούμενος στη φάση της προδικασίας, αναφορικά με την επιβολή μέτρων δικονομικού καταναγκασμού σε συνδυασμό με το πόρισμα της πραγματογνωμοσύνης και τη σχετική διάγνωση.

Πίνακας 3: Πόρισμα πραγματογνωμοσύνης και επιβολή προσωρινής κράτησης στην προδικασία

		Επιβολή προσωρινής κράτησης στην προδικασία			Σύνολο
		Όχι	Ναι	Σύνολο	
Πόρισμα πραγματογνωμοσύνης	εξαρτημένος- n	n	6	28	34
		%	17,6%	82,4%	100,0%
	μη εξαρτημένος- n	n	2	50	52
		%	3,8%	96,2%	100,0%
	δύνатаι να θεωρηθεί εξαρτημένος- n	n	3	16	19
		%	15,8%	84,2%	100,0%
	δεν υπάρχει πραγματογνωμοσύνη	n	12	65	77
		%	15,6%	84,4%	100,0%
Σύνολο		n	23	159	182
		%	12,6%	87,4%	100,0%

Όπως λοιπόν φαίνεται από τον Πίνακα δεν υπάρχει σημαντική διαφορά ανάμεσα σε εκείνους τους κατηγορούμενους για τους οποίους υπάρχει πόρισμα πραγματογνωμοσύνης και σε εκείνους για τους οποίους δεν υπάρχει. Στο σύνολο των κατηγορουμένων, σε ποσοστό 87,4% επιβλήθηκε το μέτρο της προσωρινής κράτησης. Λίγο μικρότερο ποσοστό σε σχέση με τις άλλες κατηγορίες καταγράφεται για εκείνους τους οποίους το πόρισμα τους κρίνει εξαρτημένους, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό επιβολής του μέτρου

(96,2%) παρουσιάζεται για εκείνους που το πόρισμα της πραγματογνωμοσύνης καταλήγει ότι δεν χαρακτηρίζονται ως εξαρτημένοι.

Σε συνέχεια των παραπάνω, σε 41 κατηγορουμένους (ποσοστό 21%) που κρίθηκαν ως εξαρτημένοι η έφεση που άσκησαν κατά της πρωτόδικης απόφασης είχε ανασταλτικό αποτέλεσμα. Από αυτούς ωστόσο μόνον για το 4,5% των αλλοδαπών σε αντίθεση με το ένα τρίτο (1/3) περίπου των Ελλήνων κατηγορουμένων (Πίνακας 4), διαφορά που εμφανίζεται στατιστικά σημαντική ($\chi^2=20.42$, βε:2, $p=0.000$).

Πίνακας 4: Υπηκοότητα κατηγορουμένου και ανασταλτικό αποτέλεσμα στην έφεση

		Ανασταλτικό αποτέλεσμα στην έφεση			Σύνολο
		Όχι	Ναι	Σύνολο	
Υπηκοότητα κατηγορουμένου	Έλληνας	n	77	38	116
		%	66,4%	32,8%	100,0%
	Αλλοδαπός	n	64	3	67
		%	95,5%	4,5%	100,0%
Σύνολο		n	141	41	183
		%	77,0%	22,4%	100,0%

Οι Πίνακες 5 και 6 παρουσιάζουν τη σχέση της απόφασης που σχετίζεται με το ανασταλτικό αποτέλεσμα με την επιβολή προσωρινής κράτησης και το ύψος της ποινής που επιβλήθηκε από το πρωτοβάθμιο δικαστήριο. Έτσι παρατηρούμε ότι η μη επιβολή προσωρινής κράτησης οδηγεί το δικαστήριο στη χορήγηση ανασταλτικού αποτελέσματος στο 62,5% των περιπτώσεων (Πίνακας 5), διαφορά στατιστικά σημαντική ($\chi^2=25.81$, βε:2, $p=0.000$).

Πίνακας 5: Επιβολή προσωρινής κράτησης στην προδικασία και ανασταλτικό αποτέλεσμα στην έφεση

		Ανασταλτικό αποτέλεσμα στην έφεση			Σύνολο
		Όχι	Ναι	Σύνολο	
Επιβολή προσωρινής κράτησης στην προδικασία	Όχι	n	9	15	24
		%	37,5%	62,5%	100,0%
	Ναι	n	133	26	160
		%	83,1%	16,3%	100,0%
Σύνολο		n	142	41	184
		%	77,2%	22,3%	100,0%

Στον Πίνακα 6 φαίνεται καθαρά ότι η κρίση του δικαστηρίου σχετικά με το ανασταλτικό αποτέλεσμα στην έφεση του κατηγορουμένου υφίσταται μόνον εφόσον η ποινή δεν ξεπερνά τα 5 έτη, όπου εξαντλείται ουσιαστικά και ο αριθμός των ανάλογων υποθέσεων σε ποσοστό 85,4%, αφού μόνο σε 6 περιπτώσεις η έφεση έχει ανασταλτικό αποτέλεσμα όταν η επιβληθείσα ποινή είναι πάνω από 5 έτη.

Πίνακας 6: Πρωτόδικη ποινή σε κατηγορίες (νομικός ορισμός) και ανασταλτικό αποτέλεσμα στην έφεση

			Ανασταλτικό αποτέλεσμα στην έφεση		Σύνολο
			Όχι	Ναι	
Πρωτόδικη ποινή σε κατηγορίες (νομικός ορισμός)	0-2	n	0	2	2
		%	,0%	100,0%	100,0%
	2-5	n	20	33	53
		%	37,7%	62,3%	100,0%
	5-10	n	71	6	78
		%	91,0%	7,7%	100,0%
	10-15	n	36	0	36
		%	100,0%	,0%	100,0%
	15+	n	4	0	4
		%	100,0%	,0%	100,0%
Ισόβια	n	11	0	11	
	%	100,0%		100,0%	
Σύνολο	n	142	41	184	
	%	77,2%	22,3%	100,0%	

Τέλος, η έφεση δεν έχει ανασταλτικό αποτέλεσμα για την πλειονότητα των περιπτώσεων ακόμα και όταν στον κατηγορούμενο έχει αναγνωρισθεί η ιδιότητά του ως εξαρτημένου. Έτσι παρατηρείται η χορήγηση ανασταλτικού αποτελέσματος στο 29,4% όσων αναγνωρίστηκαν ως εξαρτημένοι (Πίνακας 7).

Πίνακας 7: Αναγνώριση εξάρτησης από πρωτοβάθμιο δικαστήριο και ανασταλτικό αποτέλεσμα στην έφεση

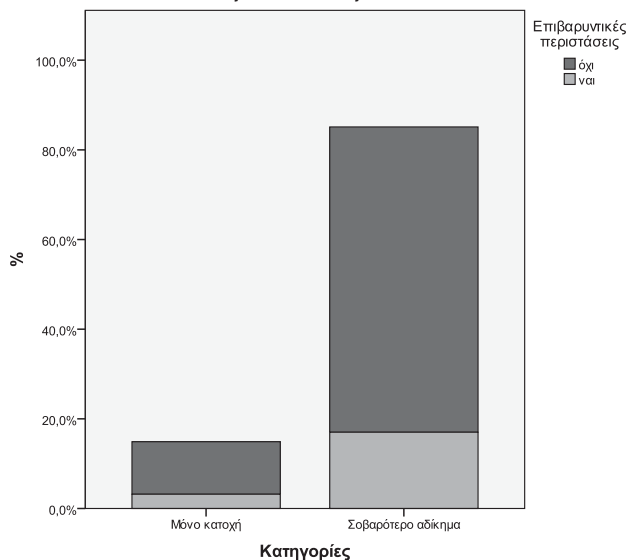
			Ανασταλτικό αποτέλεσμα στην έφεση		Σύνολο
			Όχι	Ναι	
Αναγνώριση εξάρτησης από πρωτοβάθμιο δικαστήριο	Όχι	n	106	25	132
		%	80,3%	18,9%	100,0%
	Ναί	n	36	15	51
		%	70,6%	29,4%	100,0%
Σύνολο	n	142	40	183	
	%	77,6%	21,9%	100,0%	

β) Πρωτόδικη απόφαση - Είδος εγκλήματος και επιβληθείσα ποινή

Το 15% περίπου του δείγματος είχε καταδικαστεί πρωτοδικώς μόνο για κατοχή κάποιας ναρκωτικής ουσίας (άρθρο 20 παρ. 1 περ. ζ Ν 3459/2006), ενώ το υπόλοιπο του δείγματος αντιμετώπιζε κατηγορίες που αφορούσαν περισσότερους από έναν τρόπους τέλεσης εγκλημάτων διακίνησης από αυτά που αναφέρονται στο άρθρο 20 Ν 3459/2006 (όπως, εισαγωγή στην επικράτεια, αγορά, πώληση, κατοχή, μεταφορά κ.λπ.).

Επιπλέον για το 20% (n=38) των καταδικασθέντων πρωτοδικώς συνέτρεχε κάποια από τις επιβαρυντικές περιστάσεις του άρθρου 23, με συχνότερη αυτή της τέλεσης του εγκλήματος από δράστη «που ενεργεί κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια» (Διάγραμμα 1).

Διάγραμμα 1: Είδος εγκλήματος και ύπαρξη επιβαρυντικών περιστάσεων

Οι πρωτόδικες ποινές των κατηγορουμένων του δείγματος κατανέμονται σύμφωνα με τον ακόλουθο Πίνακα 8. Όπως φαίνεται, η πλειονότητα των ατόμων καταδικάστηκε σε ποινές μεγαλύτερες των 2 ετών, ενώ μόνο δύο άτομα καταδικάστηκαν σε ποινή μέχρι και 2 ετών. Επίσης από τον Πίνακα αυτόν προκύπτει ότι πάνω από το 70% περίπου του δείγματος είχαν καταδικαστεί σε ποινές μέχρι 10 έτη, ενώ εμφανίζεται η ποινή της ισόβιας κάθειρξης στο 6% περίπου του δείγματος. Στο σημείο αυτό κρίνεται αναγκαίο να αναφερθεί ότι στο σύνολο των 188 κατηγορουμένων του δείγματος αναγνωρίστηκαν ως εξαρτημένοι από το δικαστήριο οι 51 (27%), ενώ σε 91 περιπτώσεις (48%) αναγνωρίστηκαν ελαφρυντικές περιστάσεις στον κατηγορούμενο.

Πίνακας 8: Οι πρωτόδικες ποινές

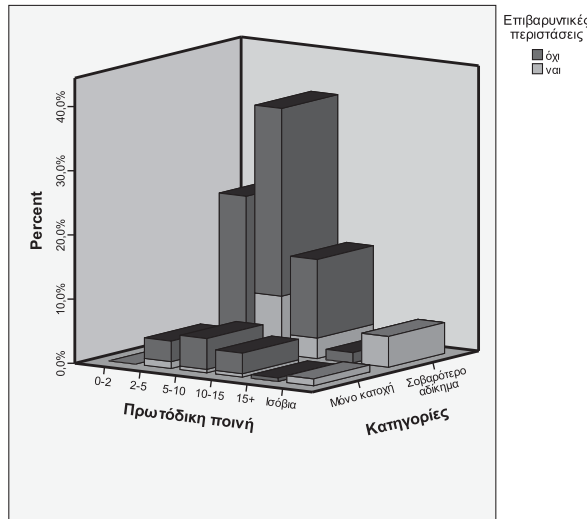
Πρωτόδικη ποινή		
Έτη	n	%
0 - 2	2	1,1
2 - 5	53	28,2
5 - 10	82	43,6
10 - 15	36	19,1
15 +	4	2,1
Ισόβια	11	5,9
Σύνολο	188	100,0

Τέλος, αναφορικά με την υπηκοότητα των κατηγορουμένων παρατηρούμε στον Πίνακα 9 που ακολουθεί ότι στους αλλοδαπούς κατηγορουμένους σπάνια έχει κριθεί ότι έχουν την ιδιότητα του εξαρτημένου.

Πίνακας 9: Αναγνώριση εξάρτησης κατά υπηκοότητα

	Έλληνας	Αλλοδαπός
Αναγνώριση εξάρτησης από πρωτοβάθμιο δικαστήριο	Όχι 61,0%	92,6%
	Ναι 39,0%	7,4%

Διάγραμμα 2: Αδικήματα, πρωτόδικη ποινή και ύπαρξη επιβαρυντικών περιστάσεων

γ) Είδος και ποσότητες ναρκωτικών ουσιών

Από το σύνολο του δείγματος το 69% (n=130) έχει καταδικαστεί για ένα είδος ναρκωτικής ουσίας, ενώ το υπόλοιπο 31% (n=58) για συνδυασμό ναρκωτικών ουσιών. Επικρατέστερη ουσία εμφανίζεται η ηρωίνη με το 38% να έχει καταδικαστεί μόνο για ηρωίνη και το 16% να έχει καταδικαστεί για ηρωίνη και μικροποσότητες άλλων ουσιών. Ειδικότερα για τις βασικότερες ουσίες του δείγματος παρατηρούμε τα εξής:

– Για την ηρωίνη οι ποσότητες που αφορούσαν στο δείγμα κυμαίνονταν από 0,1 γρ. έως 3 κιλά [από το οποίο το 16% με ποσότητα μέχρι 10 γρ., το 12% με ποσότητα μέχρι 30 γρ., το 13% με ποσότητα μέχρι 50 γρ., το 13% με ποσότητα μέχρι 150 γρ., το 10% με ποσότητα μέχρι 300 γρ., το 18% με ποσότητα μέχρι 1 κιλό, το 7% με ποσότητα μέχρι 2 κιλά και το υπόλοιπο 8% με ποσότητα μέχρι 3 κιλά].

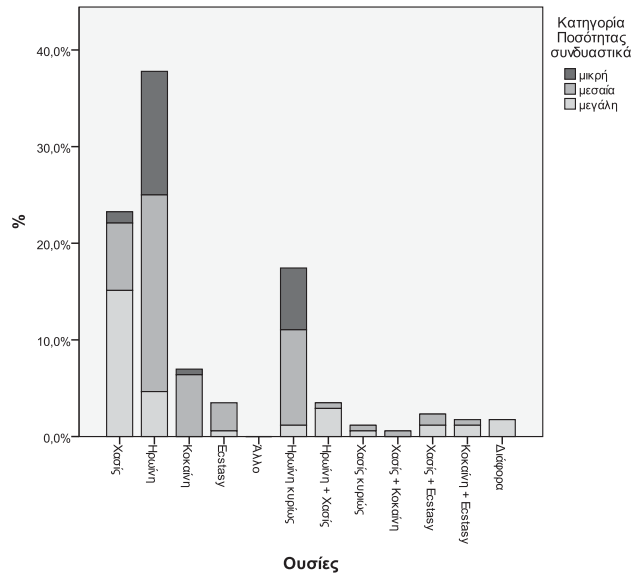
– Για την ινδική κάνναβη οι ποσότητες που αφορούσαν στο δείγμα κυμαίνονταν από 0,6 γρ. έως και 53 κιλά [από το οποίο το 26% με ποσότητα μέχρι 50 γρ., το 22% με ποσότητα μέχρι 1 κιλό, το 14% με ποσότητα μέχρι 3 κιλά, το 22% με ποσότητα μέχρι 7 κιλά, το 10% με ποσότητα μέχρι 14 κιλά και το υπόλοιπο 7% με ποσότητα μέχρι 42 κιλά].

– για την κοκαΐνη οι ποσότητες που αφορούσαν στο δείγμα κυμαίνονταν από 2 γρ. έως και 600 γρ. [από το οποίο το 31% με ποσότητα μέχρι 10 γρ., το 44% με ποσότητα μέχρι 100 γρ., το 18% με ποσότητα μέχρι 240 γρ. και το υπόλοιπο 7% με ποσότητα μέχρι 600 γρ.].

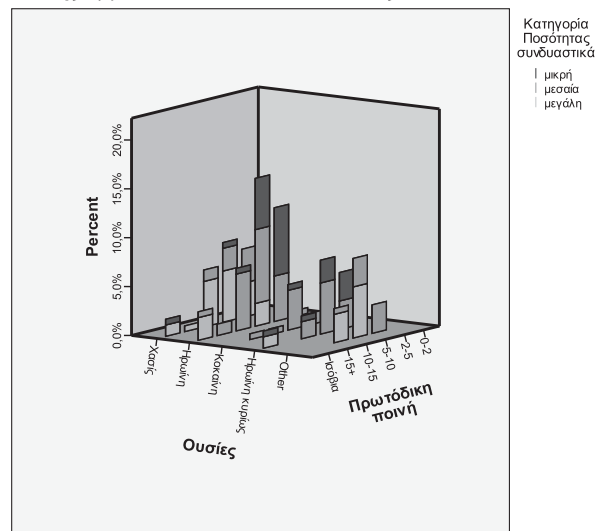
Όπως παρατηρείται από το Διάγραμμα 3, η πλειοψηφία των ατόμων που έχει καταδικαστεί για ηρωίνη είναι για μικρές ή μεσαίες

ποσότητες, ενώ αντίθετα η καταδίκη για χασις συνδέεται συνήθως με μεγάλες και μεσαίες.

Διάγραμμα 3: Ουσίες και ποσότητα

Διάγραμμα 4: Ουσίες, ποσότητα και πρωτόδικη ποινή

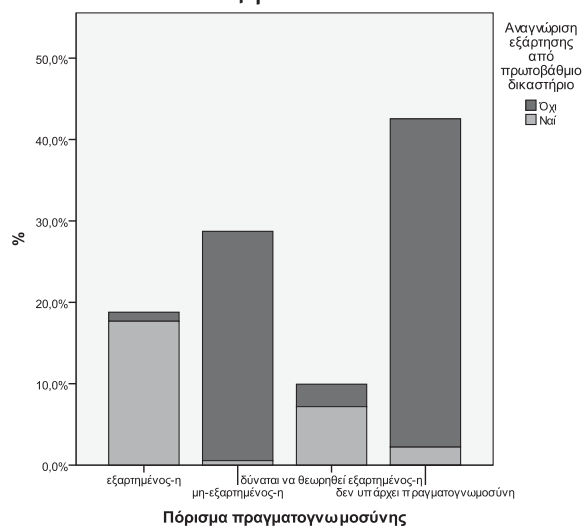
ματογνωμοσύνης, ενώ για το 41% (n=77) δεν υπήρχε ανάλογη έκθεση και για το 3% (n=6) έλειπε η σχετική πληροφορία.

Περαιτέρω, στο 32% των κατηγορουμένων όπου υπήρχε πόρισμα, ο πραγματογνώμονας χαρακτήριζε τον κατηγορούμενο ως εξαρτημένο. Το πόρισμα για το 18% του δείγματος ανέφερε ότι «δύνатаι να χαρακτηριστούν εξαρτημένοι», ενώ το πόρισμα για τους μισούς (50%) βεβαίωσε ότι «δεν είναι εξαρτημένοι». Για τη μεγάλη πλειοψηφία όσων χαρακτηρίζονται (94%) από τον πραγματογνώμονα ως εξαρτημένοι, η εξάρτηση αναγνωρίσθηκε από το πρωτοβάθμιο δικαστήριο. Για τους κατηγορούμενους όπου το πόρισμα της πραγματογνωμοσύνης κατέληγε ότι «δύνатаι να χαρακτηριστούν ως εξαρτημένοι», η εξάρτηση αναγνωρίσθηκε από το πρωτοβάθμιο δικαστήριο στο 72% των περιπτώσεων. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι υπήρξε και ένα 5% του δείγματος, στους οποίους το δικαστήριο αναγνώρισε την εξάρτηση, μολονότι δεν είχε διενεργηθεί εξέταση και δεν υπήρχε έκθεση πραγματογνωμοσύνης. Συνολικά από τις 188 περιπτώσεις του δείγματος, στις 51 από αυτές (27%) το πρωτοβάθμιο δικαστήριο αναγνώρισε την ιδιότητα του εξαρτημένου στο πρόσωπο του κατηγορουμένου.

Ειδικότερα, αναφορικά με τα στοιχεία που αναφέρονται στις ιατροδικαστικές εκθέσεις/πρακτογνωμοσύνες παρατηρούμε ότι:

- σε 27 περιπτώσεις (14%) αναφέρονται στα στοιχεία της Α2 Β/3892/1987 απόφασης του Υπουργού Υγείας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων,
- σε 83 περιπτώσεις (44%) αναφέρονται σε κλινικό έλεγχο του κατηγορουμένου,
- σε 21 περιπτώσεις (11%) αναφέρονται σε εργαστηριακό έλεγχο του κατηγορουμένου,
- σε 18 περιπτώσεις (10%) αναφέρουν ότι αδυνατούν να κάνουν χρήση των κριτηρίων της Α2 Β/3892/1987 απόφασης του Υπουργού Υγείας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

Διάγραμμα 5: Πρακτογνωμοσύνη και αναγνώριση εξάρτησης

ε) Ισχυρισμός περί εξάρτησης

Κατά την ακροαματική διαδικασία ενώπιον του Πενταμελούς Εφετείου υποβλήθηκαν σε 80 από τις 188 περιπτώσεις (42%) του

δείγματος ισχυρισμοί για αναγνώριση της εξάρτησης του κατηγορουμένου. Σε 19 περιπτώσεις (10%) του δείγματος υποβλήθηκαν έγγραφοι αυτοτελείς ισχυρισμοί αναφορικά με την αναγνώριση της εξάρτησης του κατηγορουμένου. Επίσης σε 35 περιπτώσεις (19%) υποβλήθηκαν στο δικαστήριο έγγραφα που αναφέρονταν στη συμμετοχή των κατηγορουμένων σε συμβουλευτικά ή θεραπευτικά προγράμματα απεξάρτησης, ενώ σε 31 περιπτώσεις (16%) κατέθεσαν μάρτυρες (και σε 4 επιπλέον τεχνικός σύμβουλος) σχετικά με την εξάρτηση του κατηγορουμένου. Θα πρέπει να σημειωθεί επίσης ότι οι κατηγορούμενοι στις μισές περίπου περιπτώσεις του δείγματος δήλωσαν ότι «είναι χρήστες» ναρκωτικών ουσιών».

στ) Απόφαση για την εξάρτηση

Από τις 80 περιπτώσεις του δείγματος που προβλήθηκαν ισχυρισμοί για αναγνώριση της εξάρτησης του κατηγορουμένου, το Πενταμελές Εφετείο αναγνώρισε την εξάρτηση των κατηγορουμένων σε 54 από αυτές (ακολουθώντας απολύτως την εισαγγελική πρόταση). Με δεδομένο ότι ήδη στις 51 από αυτές η ιδιότητα του κατηγορουμένου ως εξαρτημένου είχε αναγνωριστεί από το πρωτόδικο δικαστήριο, το Πενταμελές Εφετείο αναγνώρισε πέραν αυτών την εξάρτηση του κατηγορουμένου σε 3 επιπλέον περιπτώσεις.

ζ) Ποινή

Οι ποινές που επιβλήθηκαν στον πληθυσμό του δείγματος κατανέμονται σύμφωνα με τον Πίνακα 10 που ακολουθεί. Όπως φαίνεται, η πλειονότητα των ατόμων καταδικάστηκε σε ποινές μεγαλύτερες των 2 ετών, ενώ οι συχνότερες τιμές συναντώνται στις ποινές των 2-5 ετών και στις ποινές 5-10 ετών. Η ποινή της ισόβιας κάθειρξης επιβλήθηκε σε 3 συνολικά περιπτώσεις του δείγματος. Να σημειωθεί ότι η απόφαση του Πενταμελούς Εφετείου ήταν σχεδόν ομοιόμορφη με την εισαγγελική πρόταση για την επιβληθείσα ποινή. Στο σημείο αυτό κρίνεται αναγκαίο να αναφερθεί ότι στο σύνολο των 188 κατηγορουμένων του δείγματος αναγνωρίστηκαν ως εξαρτημένοι από το δικαστήριο οι 54 από αυτούς, ενώ σε 41 περιπτώσεις (21%) αναγνωρίστηκαν ελαφρυντικές περιστάσεις στον κατηγορούμενο, οι οποίες δεν είχαν αναγνωριστεί από το πρωτόδικο δικαστήριο. Να σημειωθεί τέλος ότι υπήρξε μία μόνη απόφαση με την οποία αθωώθηκε ο κατηγορούμενος.

Πίνακας 10: Οι επιβληθείσες ποινές

Πρωτόδικη ποινή		
Έτη	n	%
0 - 2	19	10,8
2 - 5	70	39,8
5 - 10	70	39,8
10 - 15	16	9,1
15 +	1	0,5
Ισόβια	3	1,5
Σύνολο	179	100,0

III. Πρώτα βασικά συμπεράσματα

Η ποινή φαίνεται να επηρεάζεται από πολλά ξεχωριστά στοιχεία που λειτουργούν συνδυαστικά και δεν επιτρέπουν την καθαρή απομόνωση ανεξάρτητων παραγόντων που δείχνουν να διαδραματίζουν ιδιαίτερο ρόλο. Αναφορικά με τους τρόπους τέλεσης (αγορά, κατοχή, πώληση, εισαγωγή στην επικράτεια κ.λπ.) παρατηρείται ότι δεν υπάρχει σαφής διαφοροποίηση στο πεδίο της ποινής. Ενδεικτικά θα πρέπει να αναφερθεί ότι στις περιπτώσεις όπου η κατηγορία αφορά μόνο κατοχή ναρκωτικών και θα αναμενόταν επιβολή χαμηλότερων ποινών, οι επιβαλλόμενες ποινές που συνδέονται με την κατηγορία αυτή είναι αναλογικά όμοιες με αυτές που επιβάλλονται και για περισσότερες πράξεις, με δύο μάλιστα από τις περιπτώσεις του δείγματος να τιμωρούνται με ισόβια κάθειρξη (Διάγραμμα 2).

Στην κατ' έφεση δίκη ενώπιον του Πενταμελούς Εφετείου οι 7 από τις 11 περιπτώσεις ισόβιων μετατρέπονται σε ποινές που κυμαίνονται ανάμεσα στα 11 και στα 20 χρόνια. Γενικά, για την πλειοψηφία των περιπτώσεων (46%) η πρωτόδικη ποινή μειώνεται έως 1 έτος, ενώ για 31% μειώνεται από 2 έως 3 έτη. Για το υπόλοιπο ποσοστό η ποινή μειώνεται αισθητά (14%) - από 4 έως 14 έτη - ή μετατρέπεται από ισόβια κάθειρξη (4%). Η πρωτόδικη ποινή εμφανίζεται με πολύ υψηλή συσχέτιση με αυτή του εφετείου ($r=0.853$, $p<0.001$). Ουσιαστικά η πρωτόδικη ποινή αποδεικνύεται καθοριστική για τη συνέχεια της διαδικασίας και η απόφαση του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου (απόλυτα σχεδόν για την ενοχή και σε μεγάλο βαθμό για την ποινή) ελάχιστα διαφοροποιείται από την κρίση του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου.

Ως γενική τάση παρουσιάζεται οι αλλοδαποί να καταδικάζονται με μεγαλύτερες ποινές και πρωτόδικα και στο εφετείο ($p<0.001$) γεγονός που πάντως συνδέεται και επιβεβαιώνει την προηγούμενη παρατήρηση για τον ρόλο που διαδραματίζει η πρωτόδικη απόφαση και ποινή. Φαίνεται όμως επίσης ότι οι αλλοδαποί καταδικάζονται με μεγαλύτερες κατά μέσο όρο ποσότητες (χωρίς πάντως αυτό να αποτελεί μια στατιστικά σημαντική διαφορά) και με αναγνώριση εξάρτησης σε πολύ μικρότερο ποσοστό (Πίνακας 3).

Κάτι το οποίο δεν φαίνεται να επιδρά στην επιμέτρηση της ποινής (μολονότι αναφέρεται ρητά στο νόμο) είναι το είδος της ναρκωτικής ουσίας. Το είδος της ναρκωτικής ουσίας συνδέεται άρρηκτα με τη διακινδύνευση του εννόμου αγαθού της υγείας, το οποίο αρχικά προστατεύουν οι διατάξεις του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά. Με τον τρόπο αυτό η απόφαση του δικαστηρίου για την ποινή δεν φαίνεται να διαφοροποιείται ουσιαστικά ανάλογα με το είδος της ναρκωτικής ουσίας που αναφέρεται στο κατηγο-

ρητήριο. Ενδεικτικό είναι το γεγονός της ύπαρξης ιδιαίτερα μεγάλων ποινών ανεξάρτητα αν η κατηγορία συνδέεται με υπόθεση που αφορά σε κάνναβη ή σε ηρωίνη.

Σημαντικό ρόλο στο πλαίσιο της ποινής διαδραματίζουν οι επιβαρυντικές περιστάσεις και συμβάλλουν ουσιαστικά στην αύξηση της επιβαλλόμενης ποινής. Πάντως, με δεδομένο ότι το προβλεπόμενο από το νόμο πλαίσιο ποινών για τα βασικά εγκλήματα του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά είναι η ποινή κάθειρξης τουλάχιστον 10 ετών, η δικαστική απόφαση (είτε πρωτόδικα είτε στο δευτεροβάθμιο δικαστήριο) στη συντριπτική της πλειοψηφία (90%) κυμαίνεται σε ποινές κάτω του ορίου των 10 ετών. Σημαντική συμβολή στην τελευταία παρατήρηση παρέχει η συχνή αναγνώριση ελαφρυντικών περιστάσεων και η αναγνώριση της ιδιότητας του κατηγορουμένου ως εξαρτημένου.

Όπως προαναφέρθηκε, η αναγνώριση της ιδιότητας του κατηγορουμένου ως εξαρτημένου αποτελεί καθοριστικό παράγοντα μείωσης της ποινής. Ωστόσο η αναγνώρισή της λαμβάνει χώρα σε μικρό σχετικά ποσοστό στο ερευνώμενο δείγμα. Βασικό παράγοντα για την παραπάνω παρατήρηση αποτελεί η λειτουργία της πραγματογνωμοσύνης, ως του μόνου αξιόπιστου (από το δικαστήριο) αποδεικτικού μέσου για την κατάφαση ή μη της εξάρτησης του κατηγορουμένου. Θα πρέπει να επισημανθεί το γεγονός ότι στο ερευνώμενο δείγμα διαπιστώθηκαν αρκετές περιπτώσεις όπου η πραγματογνωμοσύνη ήταν ασαφής (κυρίως όταν καταλήγει στο πόρισμα ότι ο κατηγορούμενος «δύναται να χαρακτηριστεί εξαρτημένος»), με αποτέλεσμα να μην αναγνωριστεί η εξάρτηση του κατηγορουμένου από το δικαστήριο. Ένα επίσης σημαντικό εύρημα αποτελεί το γεγονός ότι το Πενταμελές Εφετείο φαίνεται να μην λαμβάνει ουσιαστικά υπόψη του και άλλα αποδεικτικά μέσα (όπως οι έγγραφες βεβαιώσεις συμμετοχής του κατηγορουμένου σε προγράμματα απεξάρτησης, μάρτυρες, τεχνικοί σύμβουλοι) για να καταλήξει στην αναγνώριση της εξάρτησης του κατηγορουμένου. Σημαντικό επίσης στοιχείο που θα πρέπει να σημειωθεί αποτελεί η ελλειπτική αναφορά των πραγματογνωμόνων σε στοιχεία που προϋποθέτουν την τυπική εγκυρότητα του πορίσματος (όπως είναι η έλλειψη κλινικού ή εργαστηριακού ελέγχου ή των στοιχείων/κριτηρίων της Α2 Β/3892/1987 απόφασης του Υπουργού Υγείας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων). Είναι λοιπόν εμφανές ότι η αναγνώριση της εξάρτησης στην πράξη συνδέεται αποκλειστικά με το πόρισμα της πραγματογνωμοσύνης. Έτσι η εξάρτηση του κατηγορουμένου φαίνεται να αναγνωρίζεται μόνο όταν το πόρισμα αποφαινεται ανενδοίαστα υπέρ της εξάρτησης, ενώ όταν το πόρισμα δεν είναι σαφές ο σχετικός ισχυρισμός του κατηγορουμένου δεν γίνεται δεκτός.